

8.Крисоватий А.І. Теоретичні засади податку як соціально-економічної категорії // Фінанси України. – 2003. – №2. – С.4-10.

9.Structures of the taxation systems in the European Union. Data 1995-2002. – Luxembourg: Official Publications of the European Communities, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs.

10.Country Submissions; OECD Economic Outlook, December 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd>.

11.Филлюк Г.М. Вплив бюджетно-податкової політики на трансформацію ринкових структур в Україні Теоретичні засади податку як соціально-економічної категорії / Г.М. Филлюк // Фінанси України – 2009. – №5. – 56 с.

Отримано 18.09.2010

УДК 332.101

Т.Є.ОДАРЕНКО, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

ПРОБЛЕМИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА І ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Розглядаються екологічні аспекти проблем житлово-комунального господарства України.

Рассматриваются экологические аспекты проблем жилищно-коммунального хозяйства Украины.

Environmental problems of housing and communal services of Ukraine are considered.

Ключові слова: екологічна політика, житлово-комунальне господарство, регіон.

Однією з ключових складових структурних реформ в Україні є реформування житлово-комунального господарства. Це багатоаспектне питання, що має, зокрема екологічну специфіку. Принциповий характер екологічних передумов і наслідків змін у ЖКГ досить повно розглянуто в роботах П.Т.Бубенка, Б.М. Данилишина, В.П.Семиноженка [1-3] та деяких інших вчених. Але поспішні кроки в умовах кризових обмежень спонукають знову загострити необхідність урахування екологічних чинників.

Екологічні проблеми житлово-комунального господарства – це проблеми населених пунктів, територіальної структури виробництва, структурної пропорційності між галузями, що виробляють товари та надають послуги, виробничої структури та інфраструктурних характеристик. Вагомою причиною їх виникнення є процеси урбанізації у багатьох містах України. Перевантаження територій виробничими об'єктами обумовило зростання концентрації населення і неспроможності об'єктів ЖКГ до його обслуговування. Дались ознаки і наслідки економічної кризи, нестачі фінансових коштів, структурної незбалансованості виробництва.

Невідповідність пропорцій між комунальними і промисловими підприємствами, у яких до того ж відсутні технології очищення стічних вод нового покоління, тобто високого ступеня ефективності, призводить до того, що через систему централізованої каналізації у водойми скидаються промислові стічні води, насичені шкідливими речовинами. Це спричиняє руйнацію каналізаційних мереж, порушення технологічного регламенту очищення міських стічних вод. Крім цього, висококонцентровані стічні промислові води не видаляються в процесі біологічного очищення, тобто подальше їх використання, наприклад, у сільському господарстві стає неможливим.

Велика кількість населених пунктів не мають централізованих систем каналізації (27 міст та 499 селищ міського типу), майже у 190 міських населених пунктах каналізаційні системи застарілі та неефективні, через що у водойми щоденно скидається 4,9 млн. м³ неочищених і недостатньо очищених стічних вод [4]. Проблему становить велика кількість осадів та мулу, які накопичуються у каналізаційних очисних спорудах і є продуктом міських та промислових стоків. Це стосується старопромислових міст із спеціалізацією на важких галузях. Безпосередньою причиною погіршення екологічної ситуації в галузі стало помітне скорочення капітальних вкладень у житлово-комунальне господарство. Виникнення екологічних проблем у галузях економіки має ландшафтовий характер і впливає на природно-ресурсну сферу.

Окремо слід акцентувати увагу на екологічній ролі транспорту і особливостях транспортних забруднень в Україні. Мережа транспортних шляхів в Україні досить щільна, кількість і активність автотранспорту в містах висока, і шкоди навколишньому середовищу він наносить дуже значної. Основними причинами є застарілі конструкції двигунів, характер палива (нафтопродукти, а не газ або інші менш токсичні речовини) і незадовільна організація руху, особливо у великих містах. У відпрацьованих газах, які викидаються нашими автомобілями, виявлено до 280 різних шкідливих речовин.

Значною небезпекою вторинного забруднення природного середовища є відсутність оптимальних пропорцій між концентрацією населення і виробництв та можливостями переробки сміття, продуктів їх виробничої та споживчої діяльності (таблиця). Структурно-екологічною проблемою ЖКГ залишається нагромадження сміття у фонді міст і селищ, яке переробляється на сміттєспалювальних заводах та знешкоджується на міських звалищах. Сьогодні в Україні функціонує чотири таких заводи та 656 міських звалищ, але більшість з них не відповідають вимогам екології й охорони навколишнього середовища. Так, більше ніж на 70% звалищ міського сміття відсутні засоби захисту

підземних стічних вод та атмосферного повітря.

Утворення, розміщення та наявність відходів I-III класів небезпеки за регіонами у 2008 р. [4]

Регіони	Утворилось відходів тис. т	З них розміщено, тис. т		Наявність у спеціально відведених місцях чи об'єктах та на території підприємств на 1 січня 2009 р.	
		у спеціально відведених місцях чи об'єктах	у місцях неорганізованого складування	тис. т	у розрахунку на 1 км ² , т
Автономна Республіка Крим	219,0	202,2	–	1528,7	58,6
Вінницька	4,1	0,0	–	0,3	0,0
Волинська	1,2	0,5	–	1,7	0,1
Дніпропетровська	306,3	12,8	1,0	932,3	29,2
Донецька	642,5	337,9	–	6515,2	245,9
Житомирська	4,6	3,8	0,0	31,5	1,1
Закарпатська	3,6	0,2	0,0	0,5	0,0
Запорізька	380,4	423,1	–	8199,9	301,5
Івано-Франківська	7,0	0,0	–	56,8	4,1
Київська	9,0	0,4	–	158,7	5,6
Кіровоградська	2,7	0,0	–	15,3	0,6
Луганська	27,9	3,7	0,0	921,7	34,5
Львівська	1,4	0,0	–	237,6	10,9
Миколаївська	203,0	34,5	0,0	413,8	16,8
Одеська	8,0	0,0	0,2	1,2	0,0
Полтавська	183,3	2,5	–	14,6	0,5
Рівненська	1,4	0,0	–	12,5	0,6
Сумська	150,3	39,7	–	1850,8	77,8
Тернопільська	0,3	0,0	0,0	0,1	0,0
Харківська	83,2	3,3	0,0	103,4	3,3
Херсонська	30,3	0,2	–	10,6	0,4
Хмельницька	1,7	0,4	0,0	2,3	0,1
Черкаська	9,2	0,8	3,6	2,0	0,1
Чернівецька	0,2	0,0	–	0,1	0,0
Чернігівська	9,0	0,1	–	2,6	0,1
м. Київ	10,9	0,1	–	2,8	3,5
м. Севастополь	0,7	0,1	–	0,2	0,2
<i>Україна</i>	<i>2301,2</i>	<i>1066,3</i>	<i>4,8</i>	<i>21017,2</i>	<i>34,8</i>

Найбільш гострою залишається проблема знешкодження та утилізації небезпечних відходів у Автономній Республіці Крим, Житомирській, Запорізькій, Харківській та Черкаській областях, де частка оброблених та перероблених відходів складала менше 10% від загальної кількості.

кості утворених. А в Донецькій, Одеській, Хмельницькій областях та м.Севастополі частка відходів, що були використані або знешкоджені, в загальному обсязі утворених відходів не перевищує 20%, що вдвічі менше, ніж у середньому по країні.

Серед європейських країн Україна має найвищий інтегральний показник антропогенних навантажень на навколишнє природне середовище практично на всій території. Величезних розмірів досягли забруднення повітряного басейну, водних і земельних ресурсів у Чорнобильській зоні (Житомирська, Київська і Чернігівська області). Більшість населення України споживає неякісну питну воду, забруднені продукти харчування. Це в великій мірі сприяло стійкій тенденції до депопуляції населення. За останній період кількість населення України зменшилась майже на 5 млн. осіб. Практично йде процес виснаження національних продуктивних сил, який сьогодні вже досяг критичної межі.

Інтеграція України до системи міжнародної екологічної безпеки вимагає нового перегляду проблеми екологізації суспільного виробництва і приведення національного законодавства у сфері охорони довкілля відповідно до існуючих норм міжнародного права. Наявна у світовому господарстві й посилена впливом науково-технічної революції нерівномірність економічного розвитку окремих країн зумовлює і нерівномірність процесів природокористування та неоднаковість екологічних ситуацій у різних регіонах Земної кулі. Екологічні чинники потребують певних змін у розміщенні продуктивних сил як у межах національних кордонів, так і в масштабах світового господарства. Отже, розвиток природних та соціальних продуктивних сил, диференціація ресурсно-екологічних потенціалів окремих країн викликають зрушення у міжнародному поділі праці та появи нових форм міжнародного екологічного співробітництва.

Зростання просторових масштабів природокористування та посилення інтернаціоналізації господарських зв'язків призвело до екологічної взаємозалежності держав, виникнення транскордонних екологічних ефектів антропогенної діяльності, експорт власних національних екологічних проблем за кордон. Тому проблеми сучасної екологічної ситуації торкаються всіх держав світу і їх вирішувати необхідно спільними зусиллями, маючи єдину програму, розроблену й узгоджену з усіма зацікавленими державами і термінами її практичного втілення в життя.

Екологічна політика України буде ефективною, якщо при її формуванні і реалізації послідовно і до кінця буде витриманий критерій реальності. Як показує досвід, між законодавчо-нормативним забезпе-

ченням цієї політики та її практичною реалізацією зберігається ще досить велика дистанція. З урахуванням цього і має будуватися тактика природоохоронних дій на найближчі роки. Головна її мета - в процесі економічного розвитку не допустити погіршення екологічної ситуації. Таким чином, основними напрямками екологічної політики мають стати:

- екологізація економічних реформ і управління;
- екологізація людської свідомості в процесі розвитку;
- формування ринку екологічних послуг.

Реалізація зазначених пріоритетних напрямків екологічної політики має базуватися на відповідному методологічному підґрунті, що вимагає внесення певних корегувань у саму ідеологію управління екологічною безпекою.

Важливою формою активізації екологічної політики мають стати регіональні екологічні програми, спрямовані на вирішення найбільш гострих природоохоронних проблем. Нині суспільство має реальну можливість переломити негативні тенденції та здійснювати радикальне поглиблення ринкових реформ, зокрема через урахування екологічного чинника. Це передбачає реалізацію політики цілеспрямованого сприяння розвитку ефективних вітчизняних виробництв, становленню національного екокапіталу, активній підтримці створення в Україні сучасної конкурентоспроможної екологічнобезпечної економіки. Її формування вимагає насамперед активізації ролі держави у цьому напрямку із залученням усього арсеналу ринкових інструментів при одночасному активному здійсненні інституціональних перетворень, спрямованих на зростання ефективності й конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Необхідним є встановлення ефективної системи контролю за діяльністю природних монополій, розробка механізмів адаптації міжнародних вимог щодо оздоровлення навколишнього природного середовища та втілення їх у національних природоохоронних стандартах.

1. Бубенко П.Т. Інституційна динаміка просторової організації економічного розвитку. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 295 с.

2. Семиноженко В.П., Данилишин Б.М. Новий регіоналізм. – К: Наукова думка, 2005. – 153 с.

3. Данилишин Б.М. Мы вынуждены пойти на непопулярные меры // 2000. – 2009. - №45. – С.А6-А7.

4. Стан довкілля України (четвертий квартал 2008 р.)// www.menr.gov.ua.

Отримано 18.09.2010